

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТО 31 ЈАНУАРА 1898.

ГОД. XXIII.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 1.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења новоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, виначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60. новч. месечно. —

ЈЕПА ДОБРИНОВИЋКА

(1850 † 1898.)

Нема више „наше Јеце“, љубимице, миљенице целог нашег српског света!

Нема више наше добре, наше благе Јеце, наше узор глумице, миропомазанице српске Талије!

Ко да се не растужи, ко да се не заплаче с толикога губитка!

Немила смрт уградила је из средине наше најприроднију глумицу нашу, која је створове своје маште, своје душе и свога ума увек знала задахнути правом психичком истинитошћу, тако дрвно, да јој је ход и гред, сваки поглед па и најмањи покрет увек био природан, истинит, увек у складу са ситуацијом и приказаним карактером.

Треба ли глумачка уметност да изнесе природу: „наша Јеца“ била је тако верно огледало те природе, да би живописци и вајари могли узети за моделе карактере, које је „наша Јеца“ приказивала; јер сваки покрет, сваки гиб, сваки дах и уздах, сваки смех и осмех „наше Јеце“ био је у потпуном складу са природом.

Ко би могао заборавити њене ид алисане, ал' за то ипак верне типове из живота народа нашег!

У приказивању тих типова нит' јој је било, нит' ће јој скоро бити равне!

У глумачкој уметности најтеже је, да се оно, што је научено и добро промишљено, учини гледаоцима и слушаоцима као да је то жива, а не тек уметничким начином израђена и дотерана истина.

А то је баш „наша Јеца“ била потпуно постигла својим верним, правим и истинитим приказима женских типова из нашег народног живота.

Њене Снап-Пеле и Прија-Ракиле, језичасте стрине и брњаве тете, њене злореке пунице и оштре мамице, њене доброћудне старице и благе или ројтанске покондирене тикве: остаће у живој успомени и садањег и потоњег нараштаја српског.

И баш с тога сваки прави пријатељ нашег позоришта и глумачке уметности наше мора жалити, што је злокобан удес пре времена уништио такав дивап, красан творачки, богодана дар глумачки.

Живот глумачки није ни данас сјајан и осигуран, али у добу кад је позориште наше тек почело просипати светлуџаве зраке своје по народу српском, кад приступ неосигураном позоришту беше веома дрско и смело пожртвовање себе самог: тада је постати глумицом било сто пута теже него данас.

И баш у том и таквом добу „наша Јеца“, која је осећала у себи дара, одушевљења и воље за глумицу, а по мом наговору, ступила је на позорницу, где је двадесет и осам година истрајала и својим неуморним радом, својим узоритим владањем стекла у народу своме љубави, почитовања, признавања и славе.

И баш онда кад је постигла врхунац глумачке славе: баш опда је нестаде између нас за увек!

Да, нестаде је између нас, ал' док је нас живих, живиће у души нашој, у сприма нашим трајна успомена на њу.

Ал' не само ми, већ цео народ српски чуваће и сачуваће захвално славну успомену на своју Једу, а у повесници српског народног позоришта биће златним словима записано име „наше Јеце“, која је још за живота свога била окићена заслуженим неувељивим венцима глумачке славе!

Нек јој је вечан спомен! Слава јој!

*

Погреб „наше Јеце“ у Осеку, 22. јануара, био је сјајан.

Једва да је до сад у Осеку глумица имала тако сјајног спровода.

Осечко становништво, без разлике вере и народности, засведочило је овом приликом, да народне глумице сматра за вредне и

заслужне раднике, који пише по народу просвету и углаженије обичаје.

На погреб био се слегао силан свет, да ода последњу почаст љубимци евојој.

Мртвачки сандук беше окићен самим цвећем и скупоценим венцима.

Прота Илија Перкаћански и свештеници: Јаношевић и Богдановић опојали су покојницу у цркви, а певачки збор реалне школе у Осеку певао је песме тужаљке.

На ошлу изговорио је редитељ Андра Лукић ове речи:

„Завеса је пала, свршио се, ето, и последњи чин, али не само на позорници, већ и твога паћеничкога живота.

Драга покојнице! Узорити друже наш, и ти нас изневери! Твоја се душа већ винула у више сфере, у блажено царство, где престају боли и јади и где нема туге и суга, а пред нама оста само твоје ладно, мртво тело.

Па шта да ти рекнем? Хоћу ли над овом твојом вечном кућом славу да ти вижем? Не, ти тога од мене и не тражиш, јер си сама себи, својим скромним радом на ињу паше драмске вештине, неувели венац општега признања сплела, а историја овостраног српског народног позоришта међу своје врле поборнике и трудбенike забележиће златним словима и име скромне уметнице: Јеце Добриновићке.

Драга покојнице! Узорити друже наш! Ти нам овде оставајеш, а ми се враћамо па трновиту стазу пашег узвишеног позива, док нас једном неумитна, ладна смрт све не покоси; а дотле, оставај нам с Богом!

И са овог светог места праштам се сада с тобом. Прапштам се у име свију твојих другова, с којима ти на овом вечном растанку довикујем: Слава ти, драги и узорити друже! Слава ти наша скромна уметница!

Спавај тихо и мирно вечни ти санак. Вишњи Отац свију нас нека ти души подари вечно рајско насеље! Лака ти буди груда прне земље и вечан ти спомен!

Слава ти!“

Никад непрежађену покојницу испратила је до гроба цела наша позоришна дружина, која је ли ради тога из Вуковара у Осек била дошла.

Колико је покојница била попитована и љубљена: докази су оне силне изјаве саучешћа, које је том приликом из свију крајева српства добио врсни редитељ наше позоришне дружине и са големог губитка свога неутешни муж покојничин Пера Добриновић.

Особито се одликују топлотом својом изјаве саучешћа владике вршачког Гаврила Змејановића и владике будимског Лукијана Богдановића и управитеља кр. српског народног позоришта у Београду Николе Петровића.

Нека све те изјаве саучешћа ублаже голему тугу, која је постигла нашег Добриновића губитком своје дobre, члеменића срца, апћеоске душе и узвишеног духа Јеце.

Нек јој Бог да души у рају насеља!

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У ОСЕКУ.

О бављењу наше позоришне дружине у Осеку донеле су „Narodne Novine“ у свом 17. броју из пера проф. Шврљуге овај извештај:

„Мислио сам, да ће вас ко други извјестити о нашој овогодишњој казалишној сезони, али пошто се до сада није нико нашао, да што напише о лијепим вечерима, што нам их је приредила новосадска срп-

ска народна позоришна дружина, ево мене, да се бар с неколико ријечи сјетим милих гостију, који су донринијели, те ће зимска сезона год. 1897/8. остати забиљежена златним словима у аталима народног пробуђења у Осијеку.

Ове године, хвала Богу, започе у нашем казалишту прва редовита народна сезона, хвала куражи новосадскога српскога

позоришта и оних, који су га амо дозвали, а то су у првом реду: гђа А. Ђурђевићка и госп. В. Муачевић.

С почетка није нико хтио вијеровати у успјех овога подuzeћа. А кад тамо, српска позоришна дружина не само да је цијелу сезону издржала, него је получила потпуни морални а још већи материјални успјех, тако, да данас о њој и противници с поштовањем говоре, јер је у новосадском друштву владао узоран ред и дисциплина, а у саобраћају са грађанством сваки је члан тога друштва био прави gentleman, а на челу свима њихов управитељ г. А. Хачић, човек анђeoske ћуди а дивних способности.

Није, dakле, чудо, да се је лед брзо пробио и да су наши мили гости од дана до дана све више пријатеља стицали, тако, да је било дана, кад се је опћинство морало од благајне враћати, јер није могло улазница добити.

Да је било тако, има се понајприје захвалити умјетничкој вештини тога друштва. Познавајући и загребачко и биоградско друштво, можемо мирне душе тврдити, да Новосађани заузимају средину између Загрепчана и Биограђана, па кад би имали нешто мало више и бољег подмлатка, могли би се у сваком већем граду са сваким туђим друштвом успјешно натјерати.

Старији чланови тога друштва стоје сви на висини свога позива. Ту је на првом мјесту г. Ружић, о ком не ћемо ни да говоримо, него скидамо пред њим капу и само жалимо, што нијесмо имали срећу, да му се чешће дивимо. Њему о бок стоје г. Добриновић и г. Лукић, онај и у финим и у драстичним, овај у карактерним улогама, један и други љубимци осјечке публике. Они би одлично пристајали у ensemble загребачкога казалишта. Врло је симпатична појава г. Спасић, само му препоручујемо, да глас чува и вјеџба; за њим долазе: Тодосић, Динић, Васиљевић и други, који су сви на свом месту; али бисмо преопширни били, кад бисмо свима имена спомињали. Упозорићемо управу на једнога од најмађих г. Поповића, у ком се крије уметник и који има сва својства, да

постане прваком међу умјетницима, ако га буде знала вјешта рука водити.

О госпођама је мало теже говорити, јер, како је оно француски пјесник рекао, ту би требало понајприје умочити перо у прашак с лептирових крила, а преда мном је само „anthracin“ мастило. Ад' и с тима смо били задовољни, те ћемо споменути само најбоље, а те су: гђа Вујићка, Лукићка, Марковићка, Бакаловићка, Тодосићка. Гђу Вујићку споменујемо на првом мјесту као најрутинију глумицу, само што се није, а ваљда се више ни неће оканити декламације, где јој мјеста нема. И гђа Марковићка је умјетница од пете до главе, али се, жалибоже, пре-често знаде заборавити, те почне говорити кроз нос, а у наивним улогама смешити се тако неприродно, да човека озловољи. Управи ће бити захвално опћинство, а и сама гђа Марковићка, ако ју од тих мана одучи, да постане потпуна умјетница. Најприродније играју гђе Лукићка и Тодосићка, чиме не канимо тврдити, да су веће умјетнице од оних првих. Гђа Ружићка иде у мир и зато је овдје и не истичемо, а и остale молимо, да нам не замјере што их нијесмо поименце истакли, премда су сви допринијели, да им се име спомене, јер су сви још ни у једне њемачке дружине овдје нијесмо видјели.

Што не споменујемо ни оних чланова, који су се у народним комадима одликовали својим гласом, као г. Марковић, гђа Стефановићка и др., узроком је то, што нијесмо особити пријатељи тако званих народних комада, који можда по Срему, Бачкој и Банату одушевљавају опћинство, али код нас нијесу сви ни за педељу.

Управа је дала и неколико хрватских комада, али осим „Шокице“ и „Границара“ није ни један други угрјао публику. Војновићеву „Психу“ спасла је само симпатична појава гђе Јерке Шрамове, која је на позив братске дружине дошла, да у два вечера гостује.

Осим ју „Психи“ гостовала је гђа Јерка још у комедијама „По интенданцији“ и „Нијоби“. Њезино се гостовање претворило

5

у право славље хрватско-српског побратимства. Сезона се имала закључити у недељу дне 9. сјечња, али уз приволу г. интенданта Милетића, која је касно стигла, тако, да није више било могуће ни огласити треће гостовање, буде закључено, дати још једну представу у понедељак дне 10. сјечња. Пошто тискаре недељом не раде, није та представа била ни оглашена, те се је било бојати, да ће глумиште у понедељак бити празно, а кад тамо, дosta је било у понедељак разаслати цедуље и у вече није било ни једно мјесто празно. Све је хтјело, да још једном види милу гошћу и да се још једном опрости са вриједном новосадском дружином, која нам је течајем три мјесеца толико угодних вечери прибавила, наш понос дизала и поуздање у нашу свету ствар у нама будила. Да су осјечки вртари имали више цвијећа, више би га била гђа Јерка са собом у Загреб понијела. Ово молим да узмете од речи до речи, како је написано, јер н. пр. ни г. Лукић, ни писац ових редакта није више ни код једнога вртара могао добити цвијећа за вјенац.

Данас Вам не бих могао више изброжити, ко и какве је све вјенце гошћи поклонио, само знам, да се је застор по сата непрекидно дизао, и да је сваки пут уз френетичко повлађивање публике предан други вјенац, од којих су били најкраснији: вјенац осјечких ђака, осјечких Срба, дра Ковачевића и др. Лијеп је призор био, кад је Нестор новосадске дружине умјетник *di primo cartello*, Ружић, дошао с лијепом

китом цвијећа, да хрватску умјетницу поздрави у име цијеле српске дружине, а још је био ганутљивији, када ју је исто тако лепом китом почастила и као сестра поздравила гђа Марковићка, коју је ваша умјетница топло пољубила. Дао Бог, те остао тај пољуб залог братске слоге и љубави.

Исте је вечери добио и г. Добриновић говор-вијенац, који је у сваком погледу заслужио, а споменути ми је, да су и дан прије, када се мислило, да друштво у овој сезони последњи пут игра, колико осјечки Срби, толико Хрвати цијелу дружину вијенцима одликовали.

Под дојмом неописаног одушевљења, које је задњих вечери у казалпшту владало, састало се је, после представе, неколико наших милих гостију, да се са својим овдашњим штоватељима, толко Хрватима, толко Србима опрости. Да су се ту изменjivalе здравице, да су речи текле из срца и у срце продирале, то се разуме а средиштем овација, уз нашу милу гошћу и остale умјетнике, био је управитељ новосадског позоришта г. Хаџић, који је морао обећати, да ће у листопаду опет к нама с истим силама, те још бољим, а свакако модернијим репертоаром.

Овдашњи су Хрвати били наумили, да цијело друштво, пре одласка, банкетом почасте; но пошто се је за тај наум прејасно дознало, био је већ отишао добар број чланова, ради чега се је изведба те замисли одгодила, да се љешће изведе, кад нас браћа опет походе.

О НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ И О ДРУГИМ ГРАНАМА НАШЕ УМЕТНОСТИ.

О позоришту не бисмо смели сада, на измаку године, да говоримо. Година позоришнога рада завршује се наступањем лета. Али на измаку године, човек осећа увек потребу да је пропрати било у мислима, било у каквом кратком прегледу. Ретко ќада бива, да се са задовољством погледа на минулу, а данас већ никако. Ово је стоеће мало нових година имало, да се није

шта боље у овом или оном погледу пожелети могло. Да је код нас позориште и уметност у опште, на врло високом степену, ми ипак не бисмо могли бити толико задовољни, да не бисмо што више и боље пожелети могли. Нас може данас ово осећање више но ишта друго обузети, пошто ми, не философишћи дugo, морамо признати, да ова, сада прошла 1897., нема ничега

светлог, ничега узвишеног, трајног, што бисмо могли у наше културне анале да упишемо. То су фаталне наше прилике — и ништа друго. То су крајњи немар и напуштање тежње за нечим узвишенјим и идеалнијим. Један заиста светао моменат био је пренос костију Вукових из Беча у Београд; то је била једина величанствена манифестација културне свести.

А зашто да уметност уопште код нас нада у тако несвесан сан, томе су узроци, који не долазе у круг ових посматрања. Поме су узроци неки виши друштвени недостатци или злобобне прилике, у којима проживљујемо наше дане. Код нас уметност не може да напредује — нема и не може бити сталежа уметничког, т. ј. људи, који би се могли искључиво уметности да посвете, а с друге стране, могао би остати наш једини театар, који је државна установа и за који бисмо могли рачунати да се снажи и јача. Ова институција бар не може имати повода, да дели судбу са нашим унутрашњим политичким приликама — па ипак изгледа да је тако. Велимо изгледа, јер по стању, у коме се налази, мора тако да нам се чини, ма да у самој ствари није тако. Ми не ћемо ни мало да окрњимо онај полет, који би требао управу позоришну да одржава, или да добра воља и прегаоштво њено трпи какву малаксалост; не, на против, ми смо с радошћу бележили сваку појаву, која нам се чинила, да је покрет на боље. Што се у томе није успело, томе су опет криве прилике, независне од добре воље. И тако ми данас, улазећи у нову годину, имамо надати се само ономе, што смо у минулој години доживели. Доиста непријатан закључак. Непријатан за нас већ и у толико, што нам наши суседи јако предњаче и с успехом. *Загребачко хрватско народно позориште*, као и *новосадско српско народно позориште* показало је у 1897. велику акцију и велике успехе. Средства су и тамо била скромна, али начин је био свакад паметан, а и прилике, можда, повољније. Вредно је забележити, да се код та два уметничка института доказало право њихова опстанка, а то се из године у годину доказује и оправдава ис-

кључиво развићем и усавршавањем. Јер, средства ни тамо нису много друкча ни боља но код нас, ни тамо пут није утврен толико, да се нема са чиме из дана у дан борити; да се публика мора упућивати и привођевати за оно, што је лепо, да јој се збиља показује труд и рад, а и резултат, то и јеклатантније уверење енергије и добре воље. Ми се за нашу публику, која се интересује за уметност, или која би се могла интересовати за њу, не можемо потужити. Наша публика воли позориште: доказ су добро посећене *добрe* представе; добро посећене представе при гостовању виђених снага или трупа, добро посећене скромне уметничке изложбе, концерти и томе слично. Такле с те стране ми не морамо малаксавати. Зашто се тужимо, да наше девојке свирају гласовир и то какво коло или сриску песму са лошом хармонизацијом, за то, што воле своју музику, а немају ништа боље. Странци чак интересују се за наше уметничке прилике, а шта им ми можемо да пружимо? Ми смо, опет велимо, несрћни, што такве закључке морамо да изводимо, а све због нашег пемара и крајње иподолентности. Наш народ је обдарен талентима и за ову врсту цивилизације исто онако, као што је еминентно обдарен да води политику. Кад би се више таквих снага употребило на узвишење уметности, куд и камо би сјајнији резултати били и кориснији за отаџбину нашу!? То ми сви знамо и сви у то верујемо.

Од свију наших уметничких установа, а од музичких на пос. се, једина је вокална музика код нас, за коју можемо рећи да напредује и па коју можемо и у почетку ове 1898. са задовољством да погледамо. Наравно, да би се и ту имало много што шта замерити, а у првоме реду она штетна децентрализација певачких дружина у Београду. Тек на томе пољу постигнути су успеси и ми њих с радошћу бележимо. Код нас, истинा, још није прекршено са старим предрасудима, за то ми и данас још немамо онај материјал за певачке дружине, који бисмо требали и могли имати, али ипак за то, и ако се тиме, истина, ус-

порава напредак, будућност је осигурана и ми се имамо свакад с правом надати нечем бољем и савршенијем. То се за инструменталну музiku не може рећи. Код нас она, на жалост, нико стоји; чак она жамо и један штетан назадак у војним капелама, о поједицима и да не говоримо.

Покрет, или бар указивање на неки напредак у сликарству код нас, можемо са задовољством прибележити. То су мањом скромни почетци појединача, и то оних, којима то није стручни позив. Живље интересовање за ову грану уметности опажа се јасно, готово у свима сталежима. И девојке ћаци и одрасли, занимају се сликарством, цртањем и види се, при томе, разумевање и добар укус. Ми имамо у Београду, и ако још у зачетку, сликарску школу. А композитора — стварача — на том пољу уметности имамо далеко више, него у музци. Имена Паје Јовановића, Уроша Предића и Крстића позната су, и ми се са њима можемо дичити. И ове године они показаше сјајне радове. Чак овде не смо заборавити ни једнога радника на пољу фотографије, јер за ову професију треба и дара и развијеног укуса, зато га ми овде, међу уметницима, и спомињемо. То је Ми-

лан Јовановић, фотограф београдски, чији би радови могли да служе на част свакоме фотографу светскога гласа.

На овом месту ваља нам поменути, да наш вредни и даровити вајар, Ђорђе Јовановић у Паризу ради статуу Кнеза Милоша, коју је варош Пожаревац поручила. Ово дело обећава бити величанствено, те се надамо, да ћемо имати прилике посебице о њему да говоримо, пошто овај летимични преглед у оште не претендује на потпуност.

Без сумње да и овде, као и на пример у нашој народној драми, од које су једино Матавуљ и Љоровић ове године обогатили нашу књижевност добрим драмама, — има се, велимо, много шта да пожели, и ми као и за сликарство наше, за вајарство музiku и драму, а на по се код ове, за наше једино народно позориште, имамо да пожелimo један видан обрт, једну осетну реформу, један живљи покрет, једну сталнију тежњу, једно јаче одушевљење, једном речи — већи патриотизам.

У Београду, о новој 1898. години.

Јане.

ХИСТИКИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Српско народно позориште у Осеку.) О борављењу наше позоришне дружине у Осеку читамо у 3. броју „Браника“ овај извештај: „Наша народна позоришна дружина провела је у нашој средини пуна три месеца дана и за то време давала 51 представу, које су, с врло малим изузетком, јако добро испале. Годи нам души, што се јасно показало, да је неосновано било страховање, да наше позориште не ће моћи без штете овде код нас пробавити пуна три месеца, а кад тамо, а оно ће бити, као што до знајемо, још сувишка преко четири стотине фриката. Заиста леп резултат, али је још лепши од тога овај морални успех, који је врсна позоришна дружина постигла заокругљеном, скла-

дном глумачком игром својом и примерним владањем својим. Тим јој је јако скочила цена у очима наших суграђана несрпске народности, који хвале и узносе наше глумце, те „носиоце културе и пијонере прогреса.“ Тој хвали дали су очита израза и сви овдашњи немачки листови овим речима: „Српска народна позоришна дружина, која је и до сад уживала најбоље симпатије у Осеку, бављењем својим од пуна три месеца подигла је и учврстила свој углед и добар глас, који је овде код нас имала. Ми можемо с потпуним задовољством погледати на сад већ завршену сезону српског народног позоришта. Уметничку игру српских глумаца ми смо у више мања признали и достојно оценили, а сада нам преостаје још, да се сетимо и г. ин-

позоришта и оних, који су га амо дозвали, а то су у првом реду: гђа А. Ђурђевићка и госп. В. Муачевић.

С почетка није нико хтио вијеровати у успјех овога подuzeћа. А кад тамо, српска позоришна дружина не само да је цијелу сезону издржала, него је получила потпуни морални а још већи материјални успјех, тако, да данас о њој и противници с поштовањем говоре, јер је у новосадском друштву владао узоран ред и дисциплина, а у саобраћају са грађанством сваки је члан тога друштва био прави gentleman, а на челу свима њихов управитељ г. А. Хапић, човек анђeosке ћуди, а дивних способности.

Није, даље, чудо, да се је лед брзо пробио и да су наши мили гости од дана до дана све више пријатеља стицали, тако, да је било дана, кад се је опћинство морало од благајне враћати, јер није могло улазница добити.

Да је било тако, има се понајприје захвалити умјетничкој вештини тога друштва. Познавајући и загребачко и биоградско друштво, можемо мирне душе тврдити, да Новосађани заузимају средину између Загрепчана и Биограђана, па кад би имали нешто мало више и бољег подмлатка, могли би се у сваком већем граду са сваким туђим друштвом успјешно натјерати.

Старији чланови тога друштва стоје сви на висини свога позива. Ту је на првом мјесту г. Ружић, о ком не ћемо ни да говоримо, него скидамо пред њим капу и само жалимо, што нијесмо имали срећу, да му се чешће дивимо. Њему о бок стоје г. Добриновић и г. Лукић, онај и у финим и у драстичним, овај у карактерним улогама, један и други љубимци осјечке публике. Они би одлично пристајали у ensemble загребачкога казалишта. Врло је симпатична појава г. Спасић, само му препоручујемо, да глас чува и вјеџба; за њим долазе: Тодосић, Динић, Васиљевић и други, који су сви на свом месту; али бисмо преоценили били, кад бисмо свима имена спомињали. Упозорићемо управу на једнога од најмлађих г. Поповића, у ком се крије уметник и који има сва својства, да

постане прваком међу умјетницима, ако га буде знала вјешта рука водити.

О госпођама је мало теже говорити, јер, како је оно француски пјесник рекао, ту би требало понајприје умочити перо у прашак с лептирових крила, а преда мном је само „anthracin“ мастило. Ад' и с тима смо били задовољни, те ћемо споменути само најбоље, а те су: гђа Вујићка, Лукићка, Марковићка, Бакаловићка, Тодосићка. Гђу Вујићку споменујмо на првом мјесту као најрутинију глумицу, само што се није, а ваљда се више ни веће оканити декламације, где јој мјеста нема. И гђа Марковићка је умјетница од пете до главе, али се, жалибоже, прекесто знаде заборавити, те почне говорити кроз нос, а у наивним улогама смешити се тако неприродно, да човека озловољи. Управи ће бити захвално опћинство, а и сама гђа Марковићка, ако ју од тих мана одучи, да постане потпуна умјетница. Најприродвије играју гђе Лукићка и Тодосићка, чиме не канимо тврдити, да су веће умјетнице од оних првих. Гђа Ружићка иде у мир и зато је овде и не истичемо, а и остале молимо, да нам не замјере што их нијесмо поименце истакли, премда су сви вриједни, да им се име спомене, јер су сви допринијели, да је ensemble такав, каквог још ни у једне њемачке дружине овде нијесмо видјели.

Што не споменујмо ни оних чланова, који су се у народним комадима одликовали својим гласом, као г. Марковић, гђа Стефановићка и др., узроком је то, што нијесмо особити пријатељи тако званих народних комада, који можда по Срему, Бачкој и Банату одушевљавају опћинство, али код нас нијесу сви ни за педељу.

Управа је дала и неколико хрватских комада, али осим „Шокице“ и „Граница“ није ни један други угријао публику. Војновићеву „Психу“ спасла је само симпатична појава гђе Јерке Шрамове, која је на позив братске дружиње дошла, да у два вечера гостује.

Осим ју „Психи“ гостовала је гђа Јерка још у комедијама „По интенданцији“ и „Нијоби“. Њезино се гостовање претворило

5

у право славље хрватско-српског побратимства. Сезона се имала закључити у недељу дне 9. сјечња, али уз приволу г. интенданта Милетића, која је касно стигла, тако, да није више било могуће ни огласити треће гостовање, буде закључено, дати још једну представу у понедељак дне 10. сјечња. Пошто тискаре недељом не раде, није та представа била ни оглашена, те се је било бојати, да ће глумиште у понедељак бити празно, а кад тамо, дosta је било у понедељак разаслати цедуље и у вече није било ни једно мјесто празно. Све је хтјело, да још једном види милу гошћу и да се још једном опрости са вриједном новосадском друштином, која нам је течајем три мјесеца толико угодних вечери прибавила, наш понос дизала и поуздање у нашу свету ствар у нама будила. Да су осјечки вртари имали више цвијећа, више би га била гђа Јерка са собом у Загреб понијела. Ово молим да узмете од речи до речи, како је написано, јер н. пр. ни г. Лукић, ни писац ових редакција није више ни код једнога вртара могао добити цвијећа за вјенац.

Данас Вам не бих могао више изброжити, ко и какве је све вјенце гошћи поклонио, само знам, да се је застор по сата непрекидно дизао, и да је сваки пут уз френетичко повлађивање публике предан други вјенац, од којих су били најкраснији: вјенац осјечких ђака, осјечких Срба, дра Ковачевића и др. Лијеп је призор био, кад је Нестор новосадске друштине умјетник *di primo cartello*, Ружић, дошао с лијепом

китом цвијећа, да хрватску умјетницу поздрави у име цијеле српске дружине, а још је бло ганутљивији, када ју је исто тако лепом китом почастила и као сестра поздравила гђа Марковићка, коју је ваша умјетница топло пољубила. Дао Бог, те остао тај пољуб залог братске слоге и љубави.

Исте је вечери добио и г. Добриновић ловор-вијенац, који је у сваком погледу заслужио, а споменути ми је, да су и дан прије, када се мислило, да друштво у овој сезони последњи пут игра, колико осјечки Срби, толико Хрвати цијелу друштину вијенцима одликовали.

Под дојмом неописаног одушевљења, које је задњих вечери у казалницу владало, састало се је, после представе, неколико наших милих гостију, да се са својим овдашњим штovатељима, толко Хрватима, толко Србима опросте. Да су се ту изменjivalе здравице, да су речи текле из срца и у срце продирале, то се разуме а средиштем овација, уз нашу милу гошћу и остale умјетнике, био је управитељ новосадског позоришта г. Хаџић, који је морао обећати, да ће у листопаду опет к нама с истим силама, те још бољим, а свакако модернијим репертоаром.

Овдашњи су Хрвати били наумили, да цијело друштво, пре одласка, банкетом почасте; но пошто се је за тај наум пре-касно дознало, био је већ отишao добар број чланова, ради чега се је изведба те замисли одгодила, да се њеште изведе, кад нас браћа опет походе.

О НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ И О ДРУГИМ ГРАНАМА НАШЕ УМЕТНОСТИ.

О позоришту не бисмо смели сада, на измаку године, да говоримо. Година позоришнога рада завршује се наступањем лета. Али на измаку године, човек осећа увек потребу да је пропрати било у мислима, било у каквом кратком прегледу. Ретко када бива, да се са задовољством погледа на минулу, а данас већ никако. Ово је стоеће мало нових година имало, да се није

шта боље у овом или оном погледу пожелети могло. Да је код нас позориште и уметност у опште, на врло високом степену, ми ипак не бисмо могли бити толико задовољни, да не бисмо што више и боље пожелети могли. Нас може данас ово осећање више но ишта друго обузети, пошто ми, не философишћи дugo, морамо признати, да ова, сада прошла 1897., неманичега

светлог, ничега узвишениог, трајног, што бисмо могли у наше културне аане да ушишемо. То су фаталне наше прилике — и ништа друго. То су крајњи немар и напуштање тежње за нечим узвишенијим и идеалијим. Један заиста светао моменат био је пренос костију Вукових из Беча у Београд; то је била једина величанствена манифестација културне свести.

А зашто да уметност уопште код нас пада у тако несвесан сан, томе су узроци, који не долазе у круг ових посматрања. Томе су узроци неки виши друштвени недостатци или злокобне прилике, у којима проживљујемо наше дане. Код нас уметност не може да напредује — нема и не може бити сталежа уметничког, т. ј. људи, који би се могли искључиво уметности да посвете, а с друге стране, могао би остати наш једини театар, који је државна установа и за који бисмо могли рачунати да се снажи и јача. Ова институција бар не може имати повода, да дели судбу са нашим јунутрашњим политичким приликама — па ипак изгледа да је тако. Велимо изгледа, јер по стању, у коме се налази, мора тако да нам се чини, ма да у самој ствари није тако. Ми не ћемо ни мало да окрњимо онај полет, који би требао управу позоришну да одржава, или да добра воља и прегаоштво њено трпи какву малаксалост; не, на против, ми смо с радошћу бележили сваку појаву, која нам се чипила, да је покрет на боље. Што се у томе није успело, томе су опет криве прилике, независне од добре воље. И тако ми данас, улазећи у нову годину, имамо надати се само ономе, што смо у минулој години доживели. Доиста непријатан закључак. Непријатан за нас већ и у толико, што нам наши суседи јако предњаче и с успехом. *Загребачко хрватско народно позориште*, као и *повојсадско српско народно позориште* показало је у 1897. велику акцију и велике успехе. Средства су и тамо била скромна, али начин је био свакад паметан, а и прилике, можда, повољније. Вредно, је забележити, да се код та два уметничка института доказало право њихова опстанка, а то се из године у годину доказује и оправдава ис-

кључиво развијем и усавршавањем. Јер, средства ни тамо нису много друка ни боља но код нас, ни тамо пут није утврен толико, да се нема са чиме из дана у дан борити; да се публика мора упућивати и привођевати за оно, што је лепо, да јој се збиља показује труд и рад, а и резултат, то најеклатантније уверење енергије и добре воље. Ми се за нашу публику, која се интересује за уметност, или која би се могла интересовати за њу, не можемо потужити. Наша публика воли позориште: доказ су добро посећене добре представе; добро посећене представе при гостовању виђених снага или трупа, добро посећене скромне уметничке изложбе, концертнe и томе слично. Дакле с те стране ми не морамо малаксавати. Зашто се тужимо, да наше девојке свирају гласовир и то какво коло или српску песму са лошом хармонизацијом, за то, што воле своју музику, а немају ништа боље. Странци чак интересују се за наше уметничке прилике, а шта им ми можемо да пружимо? Ми смо, опет велимо, несрћни, што такве закључке морамо да изводимо, а све због нашег немара и крајње идолентности. Наш народ је обдарен талентима и за ову врсту цивилизације исто онако, као што је емисијентно обдарен да води политику. Кад би се више таквих снага употребило на узвишење уметности, куд и камо би сјајнији резултати били и кориснији за отаџбину нашу!? То ми сви знамо и сви у то верујемо.

Од свију наших уметничких установа, а од музичких на посце, једина је вокална музика код нас, за коју можемо рећи да напредује и па коју можемо и у почетку ове 1898. са задовољством да погледамо. Наравно, да би се и ту имало много шта замерити, а у првоме реду она штетна децентрализација певачких дружина у Београду. Тек на томе пољу постигнути су успеси и ми њих с радошћу бележимо. Код нас, истинा, још није прекршено са старим предрасудима, за то ми и данас још немамо онај материјал за певачке дружине, који бисмо требали и могли имати, али ипак за то, и ако се тиме, истине, ус-

порава напредак, будућност је осигурана и ми се имамо свакад с правом надати нечем бољем и савршенијем. То се за инструменталну музику не може рећи. Код нас она, на жалост, ниско стоји; чак опа жамо и један штетан назадак у војним капелама, о поједицима и да не говоримо.

Покрет, или бар указивање на неки напредак у сликарству код нас, можемо са задовољством прибележити. То су мањом скромни почетци појединача, и то оних, којима то није стручни позив. Живље интересовање за ову грану уметности онажа се јасно, готово у свима сталежима. И девојке ћаци и одрасли, занимају се сликарством, цртањем и види се, при томе, разумевање и добар укус. Ми имамо у Београду, и ако још у зачетку, сликарску школу. А композитора — стварача — на том пољу уметности имамо далеко више, него у музичи. Имена Паје Јовановића, Урош Перића и Крстића позната су, и ми се са њима можемо дочити. И ове године они показаше сјајне радове. Чак овде не смемо заборавити ни једнога радника на пољу фотографије, јер за ову професију треба и дара и развијеног укуса, зато га ми овде, међу уметницима, и спомињемо. То је Ми-

лан Јовановић, фотограф београдски, чији би радови могли да служе на част свакоме фотографу светскога гласа.

На овом месту ваља нам поменути, да наш вредни и даровити вајар, Ђорђе Јовановић у Паризу ради статуу Кнеза Милоша, коју је варош Пожаревац поручила. Ово дело обећава бити величанствено, те се надамо, да ћемо имати прилике посебице о њему да говоримо, попут овај летимични преглед у оште не претендује на потпуност.

Без сумње да и овде, као и на пример у нашој народној драми, од које су једино Матавуљ и Ђоровић ове године обогатили нашу књижевност добрим драмама, — има се, велимо, много шта да пожели, и ми као и за сликарство наше, за вајарство музику и драму, а на по се код ове, за наше једино народно позориште, имамо да пожелимо један видан обрт, једну осетну реформу, један живљи покрет, једну сталнију тежњу, једно јаче одушевљење, једном речи — већи патриотизам.

У Београду, о новој 1898. години.

Jane.

ИСТОРИЈА.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Српско народно позориште у Осеку.) О борављењу наше позоришне дружине у Осеку читамо у 3. броју „Браника“ овај извештај: „Наша народна позоришна дружина провела је у нашој средини пуна три месеца дана и за то време давала 51 представу, које су, с врло малим изузетком, јако добро испале. Годи нам души, што се јасно показало, да је необновано било страховање, да наше позориште не ће моћи без штете овде код нас пробавити пуна три месеца, а кад тамо, а оно ће бити, као што до знајемо, још сувишка преко четири стотине форината. Заиста леп резултат, али је још лепши од тога онај морални успех, који је врсна позоришна дружина постигла заокругљеном, скла-

дном глумачком игром својом и примерним владањем својим. Тим јој је јако скочила цена у очима наших суграђана несрпске народности, који хвале и узносе наше глумце, те „носиоце културе и пионере прогреса.“ Туј хвали дали су очита израза и сви овдашњи немачки листови овим речима: „Српска народна позоришна дружина, која је и до сад уживала најбоље симпатије у Осеку, бављењем својим од пуна три месеца подигла је и учврстила свој углед и добар глас, који је овде код нас имала. Ми можемо с потпуним задовољством погледати на сад већ завршену сезону српског народног позоришта. Уметничку игру српских глумаца ми смо у више мања признали и достојно оценили, а сада нам преостаје још, да се сетимо и г. ин-

тенданта А. Хаџића, који је својом предусретљивом љубазношћу, својим великим умешањем, својим неуморним радом, и својим стручним знањем стекао потпуну хвалу и признање у целе осечке публике, која му је то више пута изјављивала. Што је српска народна позоришна дружина тако сјајно успела у Осеку, може се захвалити нарочито још и госпођи Ани Ђурђевићки и г. Васи Муачевићу, који су својски помагали дружину у вршењу културног јој задатка, а тиме су неоцењиве услуге учинили целој осечкој публици, која ће им увек захвална бити на пожртвовном заузимању, којим су омогућили долазак и дужи боравак српске народне позоришне дружине у нашој средини. Наше речи су само слаби израз захвалности на њиховом раду и мару око унапређења интереса српске народне позоришне дружине. Нека су дични и славни!

Наша вредна народна позоришна дружина, која је сва три дана Божића играла, отишла је о нашој новој години у Вуковар, камо је прате ваше вајискривије жеље и топле симпатије.

Сваку хвалу и признање заслужује и гроф др. Тодор Пејачевић, наш велики жупан, који је нашем позоришту у име припомоћи давао сто фор. месечно, а осим тога био је претплаћен на све позоришне представе, као и гроф Норман.

Као што дознајемо, наш позориште добило је у Осеку новог члана: дра Милана Максимовића, који је управнику нашег позоришта, г. А. Хаџићу, предао на ту цел 150 фор.

Ради илустрације осечких позоришних прилика наводимо, да је, као што дознасмо од вредног благајника месног позоришног одбора, г. Паје Муачевића, пазарево преко 9700 фор. а. вр. Заиста мало има таквих места у целом Српству, која би могла такав приход исказати! То доказује најбоље, да је наше позориште овде ухватило јака корена! Да нису издатци на музику, који су дневно износили 20—30 фор., издатци на осветљење и т. д. чинили дневно 65—68 фор. — приход би био много већи, али и овако можемо потпуно задовољни бити са постигнутим материјалним успехом."

(Српско народно позориште у Вуковару.) О доласку наше позоришне дружине у Вуковар налазимо у б. броју "Браћика" овај извештај: "По општој жељи нашој дошла је к нама из Осека, лицем на нашу нову годину, наша чес-

тица и вредна позоришна дружина, да овде даје представе до половине фебруара по нов. календару. Да би сеобни трошкови што мање изнели, сложили се неколико наших родољубивих грађана, па су послали у Осек преко двадесет кола, која су пренела гардеробу позоришну. Сваку хвалу у томе заслужује наш врли суграђанин г. Алекса Пауновић, који је сам дао десеторо кола, па г. Милан Петровић, па г. Миха Рогулић, па још неки, који су сви драговољно учинили, што су могли. Одмах по доласку позоришне дружине држао је наш месни позоришни одбор седницу, па је у договору са управитељем нашег позоришта г. А. Хаџићем утврдио за четрнаест дана репертоар, који ће у стању бити задовољити све праведне захтеве. За прву представу даван је: "Мајчин благослов", за другу: "Слободарка", драма, коју је наша "Матица" наградила, и која је пушта патриотских мисли и позоришног ефекта. Обата комада одиграна су тако прецизно, као што је то само наша позоришна дружина када извести. У место нашег мишљења навешћемо, шта су "Sriemske Novine" о нашој позоришној дружини рекле. Пошто су оценили споменута позоришна дела и признале, да наши глумци ради своје мајсторески изведене скучне игре заслужују сваку хвалу и потпуно признање свију пријатеља праве позоришне уметности, — завршиле су овим речима: "Похвале и спомена је вриједна и та околност, да се код ове позоришне дружине пази и на оно, што је другима од споредне вриједности. Тако смо у "Слободарци" могли видjeti: мачева, пушака, ханџара, пиштоља, али све сјајно и свијетло; каково је у истину у јунака; одело им одаје богатство гардеробе, а врх свега добар зашт је овде увријежен, а све то скупа казује, да је дружина ова на висини свога позива."

Претплата износи на дванаест позоришних представа нешто више од хиљаду фор., па се тако можемо надати, да не ће бити дефицит, наравно ако и ван претплате буде саразмерно падало на каси.

Представе се дају у дивној и лепој позоришној дворани г. А. Пауновића, који је нас Вуковарце јако задужио, што је подигао зграду, која би могла на дику бити и већем месту него што је наш Вуковар."

Издaje управа срп. нар. позоришта.